

INDIVIDUAL CHARACTERISTICS AND MOTIVES THAT AFFECT PROSOCIAL BEHAVIOR'S TENDENCIES REALIZED THROUGH VOLUNTEERISM

Venelina Stoeva Stoeva

University of Plovdiv Paisii Hilendarski, Bulgaria, venelinas@abv.bg

Abstract: This article examines some individual characteristics and motives that influence the individual's choice to volunteer. Factors such as empathy, prosocial attitudes, individual traits that are related to the Big Five personality traits as well as the attachment style. Volunteering is just one form of prosocial behavior. In everyday life we often see negative news and information, but often the continuation of this news is related to prosocial behavior - helping the needy, sometimes even sacrifice. Not even mentioning this sequel, it's part of the news itself.

One of the directions of exploring prosocial behavior is related to whether there are any individual characteristics or personality traits that distinguish helping people from other people. These studies are aimed at establishing biological predisposition to helping behavior (temperamental characteristics), family environment, cultural environment. In his evolutionary theory Charles Darwin also mentions that survival is related to so-called "generic protection"- that is people's tendency to help their loved ones and relatives most of all. In this way, genes are transmitted that would assist adaptation and survival.

Volunteering can take many different dimensions - donating funds, donating time, organizing events and more but all of them require individual's recognition of the situation and the need for assistance. Equally important is the understanding and belief that the individual has the resources that the other needs. Otherwise, the intervention would be inadequate.

Empathy is one of the key components of helping behavior. Recognizing and understanding others' emotions implies an adequate behavioral response on the part of the individual. Therefore, empathy is viewed in cognitive-affective terms.

In this area of study, the importance of the early stage of childhood development should be emphasized, as the child then constructs the models through which he later makes sense of the world. Building an emotional connection with the one who is caring for the child is vital because this relationship is prototypical. It influences the ability to build quality relationships with others in adolescence and adulthood.

Keywords: prosocial behavior, volunteerism, empathy, emotional attachment

ИНДИВИДУАЛНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И МОТИВИ, ОКАЗВАЩИ ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ ИЗБОРА ЗА ПРОСОЦИАЛНО ПОВЕДЕНИЕ, ИЗРАЗЕНО ПОД ФОРМАТА НА ДОБРОВОЛЧЕСКИ ИНИЦИАТИВИ

Венелина Стоева Стоева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, България, venelinas@abv.bg

Откъс: В настоящата статия са разгледани някои индивидуални характеристики и мотиви на индивида, оказващи влияние върху избора на индивида за извършване на доброволчески инициативи. Проследени са фактори като емпатия, просоциални нагласи, индивидуални особености, които са свързани с Големите Пет личностни черти, както и стилът на привързване. Доброволчеството е само една от формите на проява на просоциално поведение. В ежедневието често сме свидетели на негативни новини и информация, но често продължението на тези новини е свързано именно с просоциално поведение- оказване на помощ на нуждаещите се, понякога дори саможертва. Дори да не се споменава това продължение, то е част от самата новина.

Една от посоките на изследване на просоциалното поведение е свързана с това дали съществуват някакви индивидуални характеристики, личностни черти, които да различават помагащите от останалите хора. Тези изследвания са насочени към установяване на биологична предразположеност към помагащо поведение (темпераментови характеристики), семейна среда, културна среда. Още Чарлз Дарвин в своята еволюционна теория споменава, че оцеляването е свързано и т. нар. „родова защита“, т.е. склонността да хората да помагат най-вече на своите близки и роднини. По този начин се предават гени, които биха спомогнали за адаптацията и оцеляването.

Доброволчеството може да има различни измерения- даряване на средства, време, организиране на мероприятия и много други, но всички те изискват разпознаване от индивида на ситуацията и на

необходимостта от оказване на помощ. Не по-малко важно е разбирането и вярването, че индивидът притежава ресурсите, от които другият се нуждае. В противен случай, намесата би била неадекватна. Способността за емпатизиране е един от ключовите компоненти на помагачното поведение. Разпознаването и разбирането на чуждите емоции предполага адекватен поведенчески отговор от страна на индивида. Затова емпатията се разглежда в когнитивно-афективен план.

В тази област на изследване следва да се посочи значението на ранният етап от детското развитие, тъй като тогава детето изгражда моделите, чрез които по-късно осмисля света. Изградената емоционална връзка с този, който се грижи за детето, е жизнено важна, защото тази връзка е прототипична. Тя оказва влияние върху възможността за създаване на качествени взаимоотношения с другите в юношеството и зрелостта.

Ключови думи: просоциално поведение, доброволчество, емпатия, емоционално привързване

1. ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременното общество, в което живеем днес, съществуват редица предизвикателства, пред които се изправяме. Част от тях са свързани с опит да се предпазим от някаква опасност, други изискват съхраняване на ресурси, а трети се изразяват в това взаимно да си помагаме и оказваме грижа. Емпатийността и нейните прояви е лесно да бъдат забелязани, особено в просоциалните постъпки.

Просоциалността като особеност на мисленето би могла да бъде открита в различни форми- коопериране, помагачо поведение, доброволчество. Във всеки един от тях личният избор да се „дари“ нещо на другия като време, пари или услуга е избор, изразяващ отделен мотив.

Бих искала да се спра по-подробно на разглеждането на доброволството като израз на просоциално поведение. Уилсън (Wilson, 2000) определя доброволството като подаряване на човек или група от хора на свободно време. Този акт на помагане включва както откликване на ежедневни молби (помагане на съседа с почистването), така и обмислени постъпки на организирана дейност, допринасяща за благо на повече хора. В този смисъл, могат да бъдат разграничени различни начини за помагане на другите: в областта на здравеопазването, околната среда, грижата за възрастни хора, за бездомни животни и т.н.

Двамата автори Snyder и Omoto (2008) (цит. по Stukas, Snyder & Clary(2015) дефинират шест характеристики на доброволството от перспективата на социалната психология:

- 1) Доброволческите действия са акт на свободна воля, а не на някакво задължение или принуждение;
- 2) Доброволческата постъпка е обмислена постъпка, която изисква обмислено решение, а не спонтанна реакция на някаква ситуация;
- 3) Доброволческите постъпки се повтарят във времето, те не са еднократен акт;
- 4) Доброволството е лична цел, не се извършва, за да се получат награди или поощрения;
- 5) Доброволството включва оказване на помощ на хора, които имат нужда от нея;
- 6) Доброволческите постъпки обикновено се реализират чрез посредничеството на дадени организации или агенции.

От гореописаното става ясно, че доброволческите постъпки не включват само оказване на помощ на някого в нужда, а поставят в основата на тази постъпка когнитивното осмисляне на ситуацията, вземането на решение за адекватност на нуждата на другия, както и изграждането на план как да се случи всичко това.

2. ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ИНДИВИДА

Съществуват редица дефиниции на емпатията. В най-общ план те включват загриженост за другия, изразена чрез някакъв емоционален отговор. Емпатийната способност е свързана и с взаимодействието между невронните връзки, което позволява на индивида да разбере емоциите на другите, да реагира емоционално и когнитивно на тях, да отчита чужда перспектива и да разграничава собствените от чуждите емоции (Riess, 2017). Десети и Джаксън (Decety & Jackson, 2004) посочват три умения, които са необходими за преживяване на емпатия:

- способност за споделяне на чувствата на другия;
- когнитивна способност интуитивно да се усещат чувствата на другия;
- преживяване на съчувствие към другия.

Преживяването на емпатия от ранна възраст има значение за развитието на човешките когниции, емоции и поведение. Емпатията придава ценност и смисъл в човешките взаимоотношения. Тази ценност се изразява в осмислянето на другия като важен и значим, неговите преживявания биват разбрани. Освен различните емоции, с които най-често се определя емпатията, съществуват и няколко феномена, свързани с нея. Единият от тях е т.нар. „емоционално заразяване“. То може да бъде концептуализирано като феномен в социалната психология, психо-физиологията и поведенческите науки. Терминът „заразяване“ включва

съзнателните усещания, лицевата, звуковата експресия и позите на тялото, дейността на неврофизиологичната и автономната нервна система, както и поведението на човек. Различни части от мозъка могат да обработват различни аспекти на емоциите. Тъй като мозъкът обработва получената емоционална информация, всеки от емоционалните компоненти въздейства или действието му се активира от други компоненти. Хатфийлс, Касиопо и Рапсон (Hatfield, Cacioppo, Rapson, 2004) дефинират най-ранното емоционално заразяване като „склонността автоматично да се синхронизират мимическите, лицевите експресии и движенията с тези на другите и следователно, да се доближим до другия емоционално”.

Учен като Адам Смит (цит. по Hatfield, Rapson, & Le, 2009) наблюдавал и регистрирал човешкото поведение и дефинирал няколко твърдения за емпатийността при хората:

- 1) *В разговор хората автоматично синхронизират движенията си с лицевата експресия, гласа, позата и поведението на другите*- в общуването лице в лице се забелязва склонност при хората да имитират емоциите, които изразяват другите. Това е почти като рефлекс. Уайлд и колеги (Wild et al., 2003) установили, че хората могат да диференцират дори най-малките промени в емоционалната експресия на тези, които наблюдават. Тази моторна мимика често е толкова бърза, че дори не се забелязва промяна в емоционалната експресия. Имитацията обхваща и звуците, които хората чуват. Речта в общуването между двама души обикновено е еднаква. В психологическата литература има много малко изследвания, които да проучват влиянието на говорещия върху другите.;
- 2) *Даване на обратна връзка*- тя се изразява в това, че емоционалните прояви на хората се повлияват от онова, което виждат у другите. То може да бъде лицето им, думите, които казват, жестовете, които показват;
- 3) *Заразяване*, т.е. улавяне на емоциите на другите.

Всичките тези процеси на имитиране са несъзнателни, автоматични. Емпатията е ключов компонент в социалното общуване, тъй като тя изразява няколко фундаментални функции:

- без нея е невъзможно да постигнем някакво ниво на социална компетентност;
- наличието на емпатия е белег за зрялост и когнитивни постижения;
- емпатията е предпоставка за просоциално поведение.

Стукас, Снайдер и Клари (Stukas, Snyder and Clary, 2015) описват няколко *характеристики на индивида*, които са част от вземането на решение за извършване на доброволна постъпка, помагаша на другите. Ще разгледам подробно всяка от тях.

Един от съществените въпроси, на който съвременната наука се опитва да намери отговор, е дали съществуват индивидуални особености у хората, които ги правят по-склонни да помагат на другите. Какво ги мотивира за това? Именно тук се разкрива връзката между способността за емпатийно разбиране на състоянието на другия и стремежът към създаване на някакъв баланс между негативно и позитивно, между преживяваната болка и съпричастността.

В психологическата литература уменията, свързани с коректното разпознаване на ситуацията като проблемна, се свързват с общата способност на индивида да преживява съвкупност от емоции, а не само една. Когнитивните и афективни процеси, които лежат в основата на вземането на решение за доброволческа инициатива, са директно свързани с възможността да се окаже помощ.

Емпатията е само един от фокусите на изследванията на просоциалното поведение. Според Бейтсън (Batson, 2011) способността за отчитане на чужда перспектива се основава на подобие в преживени ситуации, премеждия. Те му помагат доброволно да реши да помогне, дори и никога да не изисква това от него.

Резултатите от емпиричните изследвания на емпатийността очертават различни посоки (цит. по Stukas, Snyder and Clary, 2015):

- Айзенберг (Eisenberg, 2010) посочва като отличителна черта стабилността в емоционалната регулация от детството към юношеството, както и акцентира върху това, че стабилността е продукт на индивидуалните различия;
- Айнолф (Einolf, 2008) открива малки корелации между емпатийността и вероятността за доброволческа инициатива. При изследвания на активни доброволци става ясно, че диспозиционалната емпатия носи чувство на удовлетворение и усещане за интегрираност с дадена организация.

Важно е да бъде посочено, че съществува разлика между помагачното поведение в дадена група, както и в междугруповите взаимоотношения (Stürmer, Snyder, Omoto (2005). Резултатите от техните изследвания показали, че хората били по-склонни да помагат на онези, които членуват в същата група като тях, отколкото ако принадлежали към друга група. Колкото била по-силна близостта между членовете на дадената група, толкова повече се увеличавала вероятността те да извършат помагаша постъпка.

Индивидуалните особености, които са свързани с Големите Пет личностни черти, също са свързани с емпатията и връзката ѝ с доброволческите инициативи, посредством някои от Големите Пет. Грациано, Хабаши, Шийз и Тобин (Graziano, Habashi, Sheese & Tobin, 2007) не откриват връзка между емпатията и сътрудничеството. Обяснението за това се дължи на факта, че съществуват различни мотиви за желанието на индивида да сътрудничи с другите и да поддържа позитивни отношения с тях. В едно изследване на Карло, Окун, Найт и де Гузман (Carlo, Okun, Knight & de Guzman, 2005) те изследвали група студенти по отношение на склонността им към доброволчески прояви (минали, настоящи и бъдещи), както и индивидуалните им черти. Резултатите показали, че сътрудничеството и екстраверсията били значително свързани с просоциалната мотивация, което е условие за възникване на доброволческа дейност. В едно изследване, проведено в Индонезия (общество, което е силно кооперативно), част от участниците били доброволци, а другата част не. Всички те попълнили въпросника Големите 5. Резултатите показали, че високите стойности за екстраверсия и съзнателност корелират положително с тенденцията към включване в доброволчески инициативи (Akhtar, 2019). Всички тези изследвания посочват корелации между отделни индивидуални черти и доброволчество, но са необходими допълнителни изследвания, които да потвърдят или опровергаят значимостта и достоверността на тази информация.

В едно по-различно изследване Ван Вианен и колеги (Van Vianen et al., 2008) молят доброволци в дадена организация да оценят характеристиките на чертите от Големите Пет на хората, с които работят. Основната предпоставка, от която се тръгва, е, че ако съществува корелация между оценките на участниците и личностните им характеристики, тогава това би било показател за наличие на удовлетворение от извършваната работа. Хипотезата била потвърдена. От това изследване могат да бъдат изведени няколко ключови аспекта: 1) показва се значимостта на личните мотиви за извършване на доброволческа дейност, 2) показва се значимостта на културния и социален контекст, в който се реализира доброволческата инициатива, 3) показва се значимостта на връзката между разбирането на индивида за условията, при които би изпитал удовлетворение и реалните условия, в които е поставен да извършва дадено действие.

Стилът на привързване е друга област от характеристиките на индивида, които оказват влияние върху желанието за включване в доброволчески инициативи. Качеството на изградената емоционална връзка е фактор, имащ отношение към по-нататъшните избори, които са свързани с другите. Това е показано в редица изследвания. Изследванията, свързани със стила на привързването, го разглеждат в две измерения (Brennan, Clark, & Shaver, 1998):

- избягващ стил на привързване;
- гняв, породен от изградения стил на привързване.

Хората, които притежават избягващ стил на привързване, по-малко се включват в доброволчески прояви (Gillath, Shaver, Mikulincer, Nitzberg, Erez, & van Ijzendoorn, 2005). Стилът на привързване може да бъде забелязан още в периода на ранното детство и има своята роля до края на живота на човека.

Хората, които преживяват високи нива на гняв към фигурата, грижеща се за тях, имат по-егоистични мотиви за извършване на някаква доброволна дейност в помощ на друг човек (Erez, Mikulincer, van Ijzendoorn & Kroonenberg, 2008).

Какви мотиви стоят в основата на решението за участие в доброволческа дейност?

Според функционалния подход влияние върху решението за доброволчески инициативи оказват личностните особености, умения и способности. Снайдер и Кантор (Snyder & Cantor, 1998) посочват като най-значими целите, плановете и мотивите на индивида. В идеята за функционалния подход се прави опит да се отговори на въпроса какви са причините, поради които хората избират да участват в доброволчески инициативи. Те могат да бъдат насочени към:

- желание да се помогне на другите, стремеж към изграждане на пълноценни и качествени връзки с тях;
- желание да се помогне на дадена организация (организационни мотиви), чиято основна цел на индивида е да преживее гордост от принадлежността си към конкретната организация (Finkelstein, 2006).

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разглеждането на просоциалното поведение, по-конкретно в неговите измерения в доброволчески инициативи, подчертава важността на теоретичната и емпирична основа на приведените примери и доказателства. Индивидуалните фактори са свързани и с последиците от такова поведение за индивида. Те биха могли да бъдат изразени в няколко посоки: посвещение към другия, изграждане на намерения за бъдещо включване и участие в съвместни инициативи. Личностните черти имат отношение не само към склонността към включване в доброволчески инициативи, но и към здравословното състояние. Те оказват

подобно влияние заради личностните характеристики на доброволците, а не поради опита от доброволчеството (King et. al., 2015). Изследванията на мотивите, стоящи зад избора на такова поведение, посочват, че то е свързано със създаване на качествени връзки с другите, по-голяма продължителност на живота, загриженост за благополучието на другите. Може да има ползи за индивида и другите дори при натиск от страна на институциите да се участва в доброволчески дейности, най-малкото- за формулиране и преследване на лично значима цел в живота (Flanagan et al., 2015). Това би могло да промени някои съществуващи нагласи, приоритети и поведения. До степенята, до която културната среда „награждава“ доброволчеството, очакванията то да стане по-масово, се увеличават. Вложените лични усилия на индивида могат да имат и институционален смисъл- да се засили доверието и положителното отношение към някои институции. Това от своя страна би подтикнало към стремеж за реализиране на просоциалните нагласи на различни нива.

ЛИТЕРАТУРА

- Akhtar, H. (2019). Predicting Participation in Volunteering Based on Personality Characteristics. *Journal of Educational, Health and Community Psychology* Vol 8, No 2, E-ISSN 2460-8467.
- Batson, C. D. (2011). *Altruism in Humans*. Oxford University Press.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J. A. Simpson & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp.46–76). New York: Guilford Press.
- Decety, J., & Jackson, P.L., (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*,3, 71-100.
- Erez, A., Mikulincer, M., van Ijzendoorn, M. H., & Kroonenberg, P.M. (2008). Attachment, personality, and volunteering: Placing volunteerism in an attachment-theoretical framework. *Personality and Individual Differences*, 44, 64-74.
- Finkelstein, M. A. (2006). Dispositional predictors of organizational citizenship behavior: Motives, motive fulfilment, and role identity, *Social Behavior and Personality*, 34, 603-616.
- Flanagan, C. A., Kim, T., Collura, J., & Kopish, M. A. (2015). Community service and adolescents' social capital. *Journal of Research on Adolescence*, 25, 295-309.
- Gillath, O., Shaver, P. R., Mikulincer, M., Nitzberg, R. E., Erez, A., & van Ijzendoorn, M. H. (2005). Attachment, caregiving, and volunteering: Placing volunteerism in an attachment-theoretical framework. *Personal Relationships*, 12, 425-446.
- Graziano, W. G., Habashi, M., Sheese, B. E., & Tobin, R. M. (2007). Agreeableness, empathy, and helping: A person X situation perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 583-599.
- Hatfield, E., & Rapson, R. L., Y-C. L. L.(2009). *Emotional contagion and Empathy*. Social Neuroscience of Empathy. Cambridge, MA, USA: MIT Press.
- Hatfield, E., & Rapson, R. L. (2004). Emotional contagion: religious and ethnic hatreds and global terrorism. In I. Z. Tiedens & C. W. Leach (Eds.), *The Social life of emotions* (pp. 129-143). Cambridge: Cambridge University Press.
- King, H., Jackson, J., Morrow-Howell, N., Oltmans, T. (2015). Personality Accounts for the Connection Between Volunteering and Health. *Journals of Gerontology: Psychological Sciences*, Vol. 70, No. 5, 691–697doi:10.1093/geronb/gbu012.
- Riess, H. (2017). The Science of Empathy. *Journal of Patient Experience*, Vol. 4(2) 74-77, doi.org/10.1177/2374373517699267.
- Snyder, M., & Cantor, N. (1998). Understanding personality and social behavior: A functionalist strategy. In D. Gillbert, S. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 1, pp. 635-679). New York, NY: McGraw-Hill.
- Stukas, A., Snyder, M., & Clary, E. (2015). Volunteerism and Community Involvement: Antecedents, Experiences, and Consequences for the Person and the Situation. In *The Oxford Handbook of Prosocial Behaviour*. In Schroeder & Graziano (Eds.). Oxford University Press.
- Stürmer, S., Snyder, M., & Omoto, A. M. (2005). Prosocial emotions and helping: The moderating role of group membership. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 532-546.
- Van Vianen, A. E. M., Nijstad, B. A., & Voskuil, O. F. (2008). A person-environment fit approach to volunteerism: Volunteer personality fit and culture fit as predictors of affective outcomes. *Basic and Applied Social Psychology*, 30, 153-166.

- Wild, B., Erb, M., Eyb, M., Bartels, M., & Grodd, W. (2003). Why are smiles contagious? An FMRI study of the interaction between perception of facial affect and facial efference: Implications of the vascular theory of emotion. *Psychological Review*, 96, 395- 416.
- Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26, 215-240.